

บทที่ 1

อารัมภบท

จากการที่นักปรัชญากรีกชื่อ อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม (social animal) เพราะเขามีความเห็นว่ามีชีวิตอยู่ได้ก็ต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นเหล่า มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หมู่พวกเดียวกันตลอดจนผู้อื่นรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่พี่น้อง ญาติมิตร เพื่อนบ้าน และผู้อื่น อาทิ เช่น คนขายของ คนขับรถเมล์ เจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้ร่วมงาน ผู้คนเหล่านี้มีความจำเป็นต้องกระทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ละคนจะทำงานของตนตามความถนัด และงานที่ทำนั้นก็ประสานกับงานของคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเขา กิจกรรมทางสังคมที่ได้กระทำขึ้นนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความจำเป็นบังคับเพื่อให้สังคมอยู่รอด ทั้งนี้เราอาจจะเปรียบสังคมเสมือนหนึ่งร่างกายของเรา อวัยวะทุกส่วนไม่ว่าจะเป็น หู ตา จมูก แขน ขา ลำตัว และอื่น ๆ จะทำหน้าที่ของตนเองไปอย่างอิสระ แต่ก็ต้องประสานสัมพันธ์กับการทำงานของอวัยวะอื่น ๆ เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน กล่าวคือ เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดและเป็นสุขนั่นเอง

แนวความคิดที่กล่าวข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นเหล่า และมนุษย์จะกระทำกิจกรรมไปคนละอย่างตามความถนัดและความสามารถของตน การกระทำกิจกรรมทางสังคมนี้จะแยกละเอียดปลีกย่อยออกไปและแต่ละคนก็กระทำกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อสนองความต้องการของตนและสังคม ตัวอย่างเช่น ทุกสังคมจะต้องมีผู้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา การปกครอง ผลิตและขายสินค้าและบริการ ผูกอบรวมและสั่งสอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนถึงงานด้านธุรกิจบันเทิงเพื่อให้คนในสังคมได้ใช้บริการเพื่อความ สุขทางกายและใจ การร่วมมือร่วมใจกันนี้ เรียกได้ว่าเป็น “การกระทำทางสังคม” (social action) ที่ทุกคนกระทำขึ้นเพื่อให้สังคมดำเนินต่อไปอย่างเป็นปกติสุข เพราะการที่คนเราจะมีชีวิตอยู่ได้นั้น เราไม่สามารถที่จะทำงานทุกอย่างได้ด้วยตัวเราเอง ถ้าหากจะลองนึกภาพของสังคมที่เราต้องอาศัยอยู่คนเดียวแล้ว เพียงแต่เราประสงค์ที่จะทำอาหารเพื่อรับประทานเท่านั้น เราคงจะต้องปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงหมูหรือไก่ หาฟืนหรือถ่าน ทำไม้ขีดไฟ เตาและถ้วยชามด้วยตนเอง กว่าที่จะเลี้ยงชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ เราคงต้องพบกับความลำบากมากมาย นอกจากนั้น การสร้างที่อยู่อาศัย การหาเสื้อผ้า ยารักษาโรคและของใช้อื่น ๆ เพื่อสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของร่างกาย ก็คงต้องใช้ เวลาและความสามารถจนแทบจะหาความสุขไม่ได้เลย

ปรัชญาว่าด้วยการกระทำทางสังคมกล่าวว่า มนุษย์สามารถที่จะปรับปรุงและแสวงหาความสะดวกสบายของชีวิตได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ สามารถทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมดีขึ้นโดยการรวบรวมความพยายามและความสามารถของผู้คนร่วมสังคมเดียวกันมาทำงานร่วมกัน (Kotler : 1972, p. 173-174) ในการทำงานร่วมกันนี้ อาจแยกได้เป็น 2 กรณี กล่าวคือกรณีที่หนึ่ง ในภาวะปกติ คนจะร่วมกระทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการของทุกคน และกรณีที่สองเมื่อสังคมเกิดมีปัญหาขึ้น เช่น มีสงคราม ความยากจน ความด้อยพัฒนา และโรคระบาด ผู้คนจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเหล่านั้นเพื่อขจัดให้หมดสิ้นไปจากสังคม

ในสมัยแรกเริ่มของการกำเนิดของมนุษย์ ความร่วมมือดังกล่าวมักมีขอบเขตจำกัดอยู่เพียงการเอาชนะธรรมชาติเพื่อให้มีชีวิตรอด เช่น การแสวงหาอาหาร การสร้างบ้านเรือน และการเยียวยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ ความช่วยเหลือเกื้อกูลมักกระทำกันระหว่างคนที่อยู่ในสายเลือดและเครือญาติเดียวกัน หรืออาจขยายวงกว้างออกไปก็เฉพาะคนที่เป็สมาชิกในเผ่าพันธุ์เดียวกันเท่านั้น ต่อมาเมื่อคนในสังคมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องและร่วมงานกับคนต่างกลุ่มย่อมมีมากขึ้น กล่าวกันว่า ความร่วมมือกันในหมู่มวลมนุษยชาติได้เริ่มต้นอย่างจริงจังนั้น เกิดขึ้นเพียงไม่กี่ร้อยปีมานี้เอง ยิ่งในสมัยหลังจากที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในราวกลางศตวรรษที่ 18 แล้ว ความร่วมมือได้ขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้นและเป็นไปทั่วทุกภูมิภาคของโลก เช่น ความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้า การเมือง ตลอดจนการพัฒนาสังคม

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำทางสังคมขึ้นไม่ว่าจะเป็นระดับขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีการช่วยเหลือเฉพาะหมู่พวกเดียวกันหรือจะเป็นการร่วมมือข้ามเผ่าพันธุ์ก็ตาม เหตุผลก็เนื่องจากว่า มนุษย์มีความต้องการทางธรรมชาติ ทางสังคมและวัฒนธรรมที่จำเป็นที่จะต้องได้รับการตอบสนอง ยิ่งในสมัยปัจจุบัน การปฏิวัติความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์มีความเข้าใจโลกจิตใจ และร่างกายของเขา ตลอดจนความก้าวหน้าของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมก่อให้เกิดการเพิ่มผลผลิตขึ้นมากมาย เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค เพื่อสนองความต้องการของคนทุกคน ส่วนการพัฒนาในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการเกิดมีชนชั้นกลางขึ้น คนสามารถอ่านออกเขียนได้เพิ่มมากขึ้น และอำนาจการปกครองตกอยู่ในกำมือของประชากรส่วนใหญ่ย่อมทำให้เกิดความสำนึกด้านมนุษยธรรมและเริ่มพิจารณากันว่า ความร่วมมือจะก่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างมหันต์แก่มวลมนุษยชาติทั้งปวง

กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ

แนวความคิดเกี่ยวกับการกระทำทางสังคมมีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมไปถึงการกระทำกิจกรรมของมนุษย์ทุกอย่าง ในที่นี้ จะกล่าวถึงกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจอย่างละเอียด เพราะถือได้

ว่าเป็นกิจกรรมที่สนองความต้องการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นที่สุดในชีวิตของคน นั่นคือ สินค้าและบริการ ซึ่งอาจเป็นในรูปของอาหาร เครื่องมือเครื่องใช้ หรือแม้แต่แรงงาน และการบริการที่สนองความต้องการทั้งทางกายและทางใจ

ความเข้าใจในคำว่า “เศรษฐกิจ” ของคนทั่ว ๆ ไปนั้นต่างกันตามพื้นฐานการเรียนรู้ของคน ๆ นั้น บ้างกล่าวว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจมิได้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมเลย เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับเฉพาะสิ่งที่เป็นวัตถุเท่านั้น บ้างก็กล่าวว่าเศรษฐกิจหมายถึงหลักเกณฑ์ที่ควบคุมการจัดการที่จะส่งผลสะท้อนทางด้านความเจริญ ทางด้านเทคโนโลยี และบ้างก็กล่าวว่าเศรษฐกิจคือการจัดการขององค์การผลิต การกระจายและการบริโภคในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสินค้าและบริการทางวัตถุ

สำหรับแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) นักปรัชญาทางสังคมชาวเยอรมัน ได้ให้ความหมายของกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจว่า “เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความต้องการทางวัตถุที่จะต้องได้รับการตอบสนอง ส่วนสินค้าและบริการที่จะใช้ป็นสิ่งตอบสนองความต้องการเหล่านั้นมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้อาจเนื่องจากมีจำนวนน้อยหรือเนื่องมาจากความยากจนและขาดอำนาจการซื้อของผู้ที่ต้องการ” ด้วยเหตุนี้คนจึงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ชนิดนี้ขึ้นเพื่อแบ่งสรรสิ่งของเหล่านั้นให้แก่แต่ละคนตามเอกัตภาพ

เวเบอร์ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจมีเป้าหมายสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1. เป็นการสนองความต้องการของแต่ละบุคคล

ในแง่นี้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจหมายถึง กิจกรรมที่แสวงหาสินค้าทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นสิ่งของที่ใช้บริโภคและเครื่องใช้ ตลอดไปจนถึงการอบรมสั่งสอนทางด้านศาสนาและศีลธรรม เพื่อสนองความต้องการของแต่ละบุคคล สำหรับการสนองความต้องการทางด้านความเชื่อและด้านศาสนานั้น อาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจทรัพย์เช่นกัน และสิ่งที่จะนำมาบำบัดความต้องการนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งของที่สามารถจับต้องได้เท่านั้น แม้กระทั่งการเทศนาของพระและนักบวชที่สั่งสอนศาสนา ศีลธรรม และได้รับสิ่งตอบแทนก็ถือว่าการสร้างความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน สิ่งตอบแทนนั้น ๆ อาจเป็นรูปสิ่งของหรือเงินตราก็ได้

2. การได้รับประโยชน์จากการใช้แรงงานและผลผลิต

กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจอาจมองในรูปของการใช้กำลังแรงงานและผลผลิตสำเร็จ เพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรหรือผลประโยชน์จากสิ่งของเหล่านั้น เช่น การขายแรงงาน การซื้อผลผลิตสำเร็จรูปแล้วนำเอาไปขายอีกต่อหนึ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไร ฯลฯ

จากการพิจารณาแนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจตามแนวความคิดของเวเบอร์
นี้จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของเขาที่ได้เสนอไว้นั้นยังอยู่ในวงจำกัด เพราะเขาได้เน้นเรื่องเศรษฐกิจ
โดยได้ยึด “การบริโภค” เป็นจุดเริ่มต้น นั่นคือ ความต้องการเรื่องการบริโภคของคนเป็นสาเหตุ
สำคัญของการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้นมา ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นจะเกี่ยวเนื่อง
และสัมพันธ์กับการตอบสนองความต้องการของคนในแง่การบริโภคเท่านั้น

แต่เมื่อพิจารณาถึงความเป็นจริงแล้ว กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจมีขอบเขตที่กว้างขวางกว่า
แนวความคิดของเวเบอร์มาก ทั้งนี้ก็เพราะเศรษฐกิจหมายถึงกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์
ทางสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกันในแง่ของการแสวงหาและใช้สิ่งที่ต้องการเพื่อนำมาบำบัดความ-
ต้องการ นอกจากนี้ เศรษฐกิจ ยังเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการในด้านการผลิต การทำงาน
และเกี่ยวข้องกับการควบคุมการผลิตและการจำหน่ายผลิตผลที่ทำขึ้นอีกด้วย

จากแนวความคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่ต้องเกี่ยวข้องกับ
กับคนอื่น ๆ เป็นจำนวนมากหรืออาจจะเป็นคนทั้งสังคมเลยทีเดียว จึงทำให้คนต้องสร้างความ-
สัมพันธ์ (social relationship) และรวมพลัง (collective efforts) กันกระทำเพื่อสนองความต้องการ
ในด้านนี้ เมื่อความสัมพันธ์ของคนในเชิงเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างถาวรในสังคมภายใต้เงื่อนไขที่
กำหนดไว้ และมีหน้าที่ประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ เราจึงเรียกระบบความสัมพันธ์นี้ว่า “สถาบัน
ทางเศรษฐกิจ” (economic institution) คำว่า “สถาบัน” ที่กล่าวถึงนี้มีได้หมายความเฉพาะถึง
องค์กรหรือองค์การที่มีคนร่วมกันทำงานเพื่อจุดประสงค์ใดจุดประสงค์หนึ่งและอยู่ภายใต้เงื่อนไข
ของกฎเกณฑ์ขององค์การนั้น ๆ เช่น บริษัท องค์กรตลาดเพื่อการเกษตร สหกรณ์ หรือกลุ่ม-
เกษตรกรเท่านั้น แต่สถาบันที่กล่าวถึงนี้ยังมีความหมายรวมไปถึงระบบความสัมพันธ์ของคนที่มี
ความต่อเนื่องที่ถาวรเพื่อกระทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น การเล่นเกม ก็เป็นสถาบัน
ทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง การแลกเปลี่ยนแรงงานในการเกษตรก็เป็นสถาบันชนิดหนึ่ง และ
การซื้อขายในตลาดก็เป็นสถาบันหนึ่ง กิจกรรมเหล่านี้แม้จะมีได้กระทำขึ้นในรูปที่เป็น “ทางการ”
(formal) ก็ตาม แต่ก็มิมีกฎเกณฑ์ในการกำหนดความประพฤติของคนที่เป็นสมาชิกให้ปฏิบัติตาม
(แม้ว่าจะมีได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร) เป็นกิจกรรมที่กระทำต่อเนื่องกันไป และเป็นกิจกรรม
ที่สมาชิกมีจุดประสงค์และเป้าหมายเหมือนกัน

ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ถึง “สถาบันทางเศรษฐกิจ” ของแต่ละสังคมจึงมีขอบเขต
ของการศึกษาที่กว้างขวางมาก โดยศึกษาทุกแง่มุมของชีวิตของคนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเชิง-
เศรษฐกิจ ดังที่จะได้กล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อและบทถัดไป

เศรษฐศาสตร์

การศึกษาเรื่องกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากนักวิชาการและคนธรรมดาสามัญทั่วไปมาตั้งแต่อดีต มีนักปรัชญาหลายท่านที่มีชื่อเสียงในสมัยโบราณได้พยายามบรรยายลักษณะสภาพเศรษฐกิจของสังคมตนเองและสังคมที่ไปเยี่ยมชม อาทิเช่น ในศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกีกร ชาวกรีกโบราณได้แล่นเรือไปตามท่าเรือ แถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และได้บรรยายเกี่ยวกับความแตกต่างของคนและท่าเรือของประเทศต่าง ๆ ความรู้นี้ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายแก่พ่อค้า Herodotus (484-425 B.C.) ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ชาวกรีกได้เดินทางไปยังประเทศอียิปต์ บาบิโลน แมคคาโดเนียและตราซ เขาได้บันทึกเรื่องราวของผู้คนที่เขาได้พบเห็นและได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างคนอียิปต์กับสังคมของเขาว่า “ในอียิปต์ ผู้หญิงเป็นผู้ทำการค้าขายในตลาดในขณะที่ผู้ชายทอผ้าอยู่ที่บ้าน ผู้หญิงใช้หัวไหล่เพื่อแบกของส่วนผู้ชายใช้ศีรษะ ลูกชายไม่ช่วยพ่อแม่ทำงานนอกจากลูกผู้หญิง.....” เป็นต้น

ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจในสมัยแรกเริ่มนั้น มักจะเป็นการพรรณนามากกว่า ทั้งนี้เพราะการจัดระบบความรู้ยังไม่ได้กระทำอย่างรัดกุมและมีระเบียบแบบแผนพอ จนกระทั่งเมื่อประมาณ 220 ปีมาแล้วที่นักวิชาการได้พยายามที่จะศึกษากิจกรรมด้านนี้โดยสร้างกฎเกณฑ์การศึกษาให้รัดกุมยิ่งขึ้น อนึ่ง ได้มีนักวิชาการที่เรียกตัวเองว่านักเศรษฐศาสตร์ชื่อ Adam Smith ผู้ซึ่งได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ The Wealth of Nations. ในปี ค.ศ. 1776 และหนังสือเล่มนี้ถือได้ว่าเป็นหนังสือเล่มแรกที่ได้ยกระดับการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจจากการใช้สามัญสำนึกบรรยายสิ่งที่ได้พบเห็นและใช้การบรรยายสภาพเศรษฐกิจของสังคมแต่ละแห่งมาเป็นการใช้ระเบียบวิธีที่มีกฎเกณฑ์หรือที่เรียกกันว่า “วิธีการทางวิทยาศาสตร์” เป็นเครื่องมือในการศึกษาจากแนวความคิดของอาดัมสมิธนี้เองทำให้นักเศรษฐศาสตร์รุ่นต่อมาได้ใช้เป็นหลักในการแสวงหาความรู้ในสาขาวิชานี้้อย่างละเอียดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ดังเช่น T.R. Malthus (1798) และ David Ricardo (1917) เป็นต้น

ในสมัยต่อมา แนวความคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ได้แยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กล่าวคือ พวกแรกได้เน้นศึกษาและมีความคิดเห็นเน้นหนักไปในทางสังคมนิยมซึ่งเป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจของประเทศสหภาพโซเวียตและจีนในปัจจุบัน นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ได้แก่ Karl Marx (1867) และ V. Lenin (1914) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีแนวคิดและเน้นศึกษาสภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อาทิเช่น J. S. Mill (1848), Alfred Marshall (1890) และ J. M. Keynes (1936) ซึ่งคนหลังสุดได้เขียนหนังสือชื่อ The General Theory of Employment, Interest and Money. ขึ้นในปี ค.ศ. 1936 และได้รับความนิยมอย่างสูงจากบรรดานักเศรษฐศาสตร์รุ่นต่อมา

ก. วิชาเศรษฐศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไร

เกี่ยวกับเรื่องขอบเขตของการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์นี้ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้และมีความแตกต่างกันออกไป ดังเช่น

- เศรษฐศาสตร์คือการศึกษากิจกรรมเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างคนในสังคม โดยมีการใช้เงินหรือใช้สิ่งของเพื่อการแลกเปลี่ยน
- เศรษฐศาสตร์ได้แก่การศึกษาวิธีการที่มนุษย์เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนำไปผลิตสินค้าต่าง ๆ และแจกจ่ายระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อการบริโภค
- เศรษฐศาสตร์คือการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องธุรกิจธรรมดาของชีวิต ได้แก่ การหาเลี้ยงชีพและความสนุกสนานในชีวิต
- เศรษฐศาสตร์ได้แก่การศึกษาวิธีการที่มนุษย์ดำเนินการธุรกิจในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการบริโภคและการผลิต
- เศรษฐศาสตร์คือการศึกษาเกี่ยวกับการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย และการแลกเปลี่ยน

จะเห็นได้ว่า ความคิดเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาเศรษฐศาสตร์มีความแตกต่างกันไปตามทรรศนะของนักวิชาการแต่ละท่านว่าสาขาวิชานี้ควรจะเน้นศึกษาเรื่องอะไร สำหรับคำจำกัดความที่ถือได้ว่าเป็นข้ออ้างสมบูรณ์ ซึ่ง Paul A. Samuelson (1970, p. 4) ได้กล่าวไว้ก็คือ “เศรษฐศาสตร์คือการศึกษาวิธีการที่มนุษย์และสังคม - โดยการใช้เงินหรือไม่ใช้เงินก็ตาม - เลือกใช้ทรัพยากรการผลิตที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งอาจนำไปใช้อย่างอื่นได้หลายอย่าง ทำการผลิตสินค้าต่าง ๆ ตามกาลสมัยและแจกจ่ายสินค้าเหล่านั้น ระหว่างประชาชนทั่วไปและกลุ่มชนในสังคมเพื่อใช้ในการบริโภคทั้งในปัจจุบันและอนาคต” (Economics is the study of how men and society end up choosing, with or without the use of money, to employ scarce productive resources which could have alternative uses, to produce various commodities and distribute them for consumption, now or in the future, among various people and groups in society)

ข. ข้อสมมติในการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์ก็ประสบกับปัญหาเช่นเดียวกับนักสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ดังเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว ตัวแปรแห่งการแสดงออกในด้านพฤติกรรมมีมากมายและแตกต่างกันออกไปแต่ละบุคคล ตามเวลาและสถานที่ จึงเป็นการยากที่จะกำหนดแนวหรือทฤษฎีของการศึกษาให้แน่นอนลงไปเสมือนการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์

ธรรมชาติอื่น ๆ นั่นคือ เราไม่สามารถจะควบคุมตัวแปรอื่นให้คงที่เพื่อจะศึกษาถึงอิทธิพลของตัวแปรตัวใดตัวหนึ่งเฉพาะได้ ดังนั้น นักเศรษฐศาสตร์จึงพยายามตั้ง “ข้อสมมติ” (assumption) เพื่อจะสามารถสร้างทฤษฎีขึ้นมาและสามารถคิดคำนวณเพื่อสร้างรูปแบบ (model) ทางด้านสถิติและคณิตศาสตร์ ตัวอย่างของการตั้งข้อสมมติในทางเศรษฐศาสตร์มีดังเช่น

1. กฎอุปสงค์ (Law of demand) ที่ว่า “เมื่อราคาสินค้าแพงขึ้นจะทำให้ปริมาณของผู้ต้องการซื้อลดน้อยลง” ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า

– รายได้ของประชาชนจะต้องเท่าเดิม เพราะถ้าประชาชนมีรายได้สูงขึ้น ถึงแม้ราคาสินค้าจะแพงขึ้น ก็จะไม่ทำให้ปริมาณที่ต้องการซื้อลดน้อยลง

– รสนิยมของประชาชนต้องไม่เปลี่ยนแปลง คือ ถ้าหากความนิยมในสินค้านั้นมีมากกว่าเดิม ถึงแม้ว่าราคาจะแพงขึ้น ก็จะไม่ทำให้ปริมาณที่มีผู้ต้องการซื้อลดน้อยลงและ

– ราคาสินค้าอย่างอื่นที่ใช้แทนกันได้ยังมีเหมือนเดิม กล่าวคือ ถ้าราคาสินค้าอย่างอื่นที่ใช้แทนกันได้ก็มีราคาแพงขึ้นไปด้วยหรือแพงมากกว่า ถึงแม้ราคาสินค้านั้นจะแพงขึ้น ก็จะไม่ทำให้ปริมาณผู้ซื้อลดน้อยลง เพราะราคาสินค้าอื่นที่พอจะใช้แทนกันได้ก็แพงขึ้นเช่นเดียวกัน คนก็จะซื้อสินค้าอย่างเดิมที่เคยซื้ออยู่แล้ว

จากเงื่อนไขที่เพิ่งกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า เมื่อเราต้องการจะพิสูจน์สมมติฐานเฉพาะที่ว่า “ถ้าราคาสูงขึ้น ความต้องการสินค้านั้นจะต่ำลง” เราก็จะต้องวางเกณฑ์ให้อองค์ประกอบหรือตัวแปรอย่างอื่น คงที่ หรือสมมติให้ “ทุกสิ่งมีลักษณะเหมือนเดิมหรือคงที่” (Other things being equal or constant) ซึ่งเป็นข้อสมมติเบื้องต้นที่นักเศรษฐศาสตร์มักจะใช้อยู่เสมอ

2. ข้อสมมติเบื้องต้นที่สำคัญอีกข้อหนึ่งก็คือ “คนทุกคนเป็นผู้ที่มีเหตุผล” (rationality) คำว่า “เป็นผู้มีเหตุผล” ในที่นี้หมายถึงเป็นผู้ที่พยายามที่จะทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าจะได้รับผลตอบแทนมากที่สุด หรือมิฉะนั้น ก็จะได้รับผลตอบแทนน้อยที่สุด ตัวอย่างเช่น คนเราจะเลือกซื้อของที่ราคาถูกที่สุดและมีคุณภาพดีที่สุด หรือ ถ้าจะให้เลือกทำงาน คนก็จะเลือกงานที่ตนชอบและให้ประโยชน์แก่ตนมากที่สุด เป็นต้น

3. ลักษณะของความต้องการ (wants) ข้อสมมติในวิชาเศรษฐศาสตร์ ก็คือ มนุษย์จะสนองความต้องการต่าง ๆ โดยเฉพาะความต้องการทางด้านวัตถุตามลักษณะดังต่อไปนี้

– ความต้องการสิ่งของทั่วไปของบุคคลไม่มีที่สิ้นสุด นั่นคือ ไม่มีขอบเขตจำกัดในเรื่องความต้องการ ดังคำกล่าวที่ว่า ยิ่งมีมากก็ยิ่งอยากได้มากยิ่งขึ้น เช่น เมื่อเรามีบ้านแล้วก็อยากได้ ตู้เย็น โทรทัศน์ รถยนต์ และอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

- ความต้องการสิ่งของแต่ละชนิดย่อมมีที่สิ้นสุด กล่าวคือ เมื่อได้สิ่งใดมาสนองความต้องการอย่างเต็มที่แล้ว ความต้องการสิ่งนั้นก็จะหมดไปหรืออย่างน้อยก็เป็นชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง เช่น เมื่อเราหิวต้องการรับประทานอาหาร หากได้ทานอาหารมากเพียงพอแล้ว ความต้องการอาหารนั้นก็จะหมดไป

- สิ่งของที่นำมาสนองความต้องการนั้นจะสามารถทดแทนกันได้ หรือเป็นไปตามกฎของการทดแทนกัน (law of substitution) เช่น เราสามารถดื่มน้ำชาแทนกาแฟได้ เป็นต้น

- ความต้องการอาจกลายเป็นนิสัยได้ เมื่อต้องการสิ่งใดก็สามารถหาสิ่งนั้นมาสนองความต้องการได้ ต่อมา อาจจะกลายเป็นนิสัยซึ่งต้องหาสิ่งนั้น ๆ มาบำบัดความต้องการอยู่เสมอ

- ความต้องการสิ่งของบางชนิดมีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของชนิดอื่น ๆ ควบคู่กันไป เช่น เมื่อต้องการรถยนต์ก็มีความต้องการน้ำมันควบคู่ไปด้วย หรือเมื่อต้องการดื่มกาแฟก็มีความต้องการน้ำตาลและนมควบคู่กันไป

4. แนวความคิดเกี่ยวกับต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ (Opportunity cost, or economic cost)

ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์หมายถึงทางเลือกที่เสียไป เพราะคนได้เลือกผลิตสินค้าอย่างหนึ่งแทนการผลิตสินค้าอีกอย่างหนึ่ง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการมีทุนแรงงาน และที่ดินอยู่อย่างจำกัด เช่น เรามีคนงานอยู่ 1 คน เราอาจจะให้เขาทำงานไม้แปรงหรือเย็บผ้าก็ได้ ถ้าเราให้เขาเย็บผ้าก็หมายความว่าเราไม่สามารถให้เขาไม้แปรงได้ เพราะมีจำนวนคนงานอย่างจำกัดเพียง 1 คน จึงต้อง “เลือก” ให้เขาทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เราคิดว่าจะให้ประโยชน์สูงสุด หากเราให้เขาไม้แปรงเขาก็จะไม่ได้เย็บผ้า ดังนั้น ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ก็คือ ผ้าที่ไม่ได้เย็บ

มานุษยวิทยา

มานุษยวิทยาเป็นสาขาหนึ่งในหมวดสังคมศาสตร์ และใช้คำเรียกในภาษาอังกฤษว่า Anthropology คำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกสองคำ ได้แก่ Anthropos แปลว่า มนุษย์ และ logia แปลว่า ความรู้ที่จัดไว้เป็นระเบียบแบบแผนแล้วหรือศาสตร์ ดังนั้น วิชาสาขามานุษยวิทยาหมายถึงศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์

จากความหมายของคำว่ามานุษยวิทยาดังที่กล่าวแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าขอบเขตของการศึกษาในวิชานี้กว้างขวางมากโดยครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ “ตัวมนุษย์และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น” ทั้งหมด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มานุษยวิทยาสนใจศึกษาลักษณะทางด้านโครงสร้างทางด้านร่างกายของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์นับตั้งแต่การกำเนิดของมนุษยชาติและการวิวัฒนาการจน

กระทิงมีรูปร่างเหมือนปัจจุบัน อีกส่วนหนึ่งก็คือการศึกษาผลงานของมนุษย์หรือวัฒนธรรมของคนในสังคมต่าง ๆ นั่นเอง เมื่อขอบเขตของเนื้อหาวิชาเป็นเช่นนี้ จึงได้มีการจัดแบ่งออกเป็นสาขาต่าง ๆ ดังนี้

1. มานุษยวิทยากายภาพ (Physical Anthropology)
2. มานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology)

สำหรับสาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรม ได้มีการจำแนกแยกย่อยออกเป็นดังนี้

- โบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistoric Archaeology)
- มานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ (Anthropological Linguistics)
- ชชาติวงศ์วิทยา (Ethnology)
- ชชาติพรรณวรรณา (Ethnography)
- มานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology)

ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงขอบเขตของการศึกษา ของแต่ละสาขาพอสังเขปดังนี้

1. มานุษยวิทยากายภาพ

จุดเด่นที่ทำให้วิชามานุษยวิทยาแตกต่างไปจากวิชาทางสังคมศาสตร์ทั้งหลาย คือ การศึกษาแขนงมานุษยวิทยากายภาพ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการกำเนิด และการวิวัฒนาการของมนุษย์ในแง่สรีรวิทยา มุ่งเน้นศึกษาว่า homo sapiens มีลักษณะอวัยวะเป็นอย่างไรเมื่อได้วิวัฒนาการมาจากจุดแรกเริ่มของความเป็นมนุษย์หรือที่เรียกว่าไพรเมท (primate) มาจนกระทั่งถึงมีลักษณะรูปร่างเหมือนมนุษย์ปัจจุบัน

ความสนใจที่นักมานุษยวิทยาเน้นศึกษา พอสรุปได้ดังนี้

1.1 มุ่งศึกษาวิจัยทางสรีรวิทยาของตนและสัตว์ที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับไพรเมท อันได้แก่

ก. วิเคราะห์ซากกระดูกและอวัยวะ (fossil) ที่ขุดค้นพบขึ้นได้เพื่อหาสายใยของความสัมพันธ์เกี่ยวกับการวิวัฒนาการของมนุษย์ และพิจารณาว่าหลักฐานที่ได้รับมานั้นอยู่ในชั้นไหนและน่าจะมีลักษณะรูปร่างเต็มตัวอย่างไร

ข. เปรียบเทียบทางกายวิทยาศาสตร์ของสัตว์ในตระกูลไพรเมท เช่น ตรวจสอบเลือดและแบบแผนของการขึ้นของฟันของถึงชนิดต่าง ๆ กัน

ค. ฝึ่่าสังเกตพฤติกรรมของสัตว์จำพวกนี้เพื่อดูรูปแบบของการอยู่ร่วมกัน

ง. สร้างห้องทดลองเพื่อศึกษาสัตว์จำพวกนี้อย่างใกล้ชิด เพื่อพิจารณาถึงการเรียนรู้ การขบเคี้ยว การจับของและอื่น ๆ

1.2 มุ่งศึกษาถึงความแตกต่างในหมู่มนุษย์ชาติด้วยกัน เช่น ความแตกต่างระหว่าง สีสผิว ลักษณะเส้นผม ลักษณะของจมูก กลุ่มเลือด เป็นต้น

1.3 ศึกษาถึงการปรับตัวทางร่างกายของมนุษย์ที่มีต่อสภาพอากาศตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแถบทะเลทราย แถบอาร์คติกและแถบที่ราบสูง ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพและการโต้ตอบทางวัฒนธรรม

1.4 มีการนำเอาความรู้ทางมานุษยวิทยากายภาพไปประยุกต์ เช่น วัดขนาดของร่างกายของมนุษย์ (anthropometry) เพื่อประโยชน์ในการสร้างขนาดของโต๊ะ จักรยานยนต์ และเครื่องจักรอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับขนาดของคนแต่ละสังคม ตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับนิสัย ความรู้สึก และทัศนคติของคนในสังคมต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบเพื่อสร้างขนาดของเม็ดยา อาหารการกิน และหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปร่างของมนุษย์กับโรคภัยไข้เจ็บหรือกับงานเฉพาะอย่าง

2. มานุษยวิทยาวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมเน้นศึกษาและวิเคราะห์ถึงผลงานที่คนสร้างขึ้นและลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมดั้งเดิม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า primitive society ซึ่งหมายถึงสังคมที่มีโครงสร้างทางสังคมไม่สลับซับซ้อน ใช้เครื่องมือเครื่องใช้หรือเทคโนโลยีแบบง่าย ๆ จำนวนคนในสังคมเหล่านี้มีไม่มากนัก คนในสังคมมีความรู้สึกนึกคิดและวัฒนธรรมเดียวกัน มีการแบ่งงานกันทำน้อย ตัวอย่างของสังคมประเภทนี้ได้แก่ ชาวเขา ชาวเกาะ พวกอินเดียนแดง และคนพื้นเมือง ในออสเตรเลีย เป็นต้น สาเหตุที่นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมสนใจศึกษาคนพวกนี้ก็เพราะสามารถศึกษาถึงต้นกำเนิดของวัฒนธรรมนั้น ๆ และสามารถเข้าใจถึงหน้าที่ประโยชน์ของวัฒนธรรมแต่ละประเภทได้ง่าย ปัจจุบัน สังคมเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องมาจากความเจริญและวัฒนธรรมของสังคมอื่นแผ่เข้าไปถึง นักมานุษยวิทยาจึงหันมาสนใจศึกษาสังคมชนบท สังคมของประเทศกำลังพัฒนาและแม้กระทั่งสังคมเมือง แต่ก็เน้นการใช้วิธีการทางมานุษยวิทยาเป็นเครื่องมือใช้ศึกษา)

วัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมต่าง ๆ นั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทดังนี้

- ก. วัฒนธรรมทางวัตถุ
 - เครื่องมือเครื่องใช้ (technology)
 - กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ
- ข. การจัดการองค์การในสังคม
 - กลุ่ม ครอบครัว

- การศึกษา
- โครงสร้างทางการเมือง
- ค. มนุษย์กับจักรวาล
 - ระบบความเชื่อ ค่านิยมและศาสนา
 - การควบคุมด้านอำนาจ บรรทัดฐานของสังคม
- ง. จริยศาสตร์
 - ศิลปแบบพลาสติกและกราฟฟิก ภาพวาด
 - นิทานชาวบ้าน ละคร และสันตนาการ
- จ. ภาษา

นักมานุษยวิทยาสำนักหน้าที่ประโยชน์นิยม (Functionalism) มักจะศึกษาประเภทของวัฒนธรรมเหล่านี้ไปพร้อม ๆ กัน เพราะถือว่าเราไม่สามารถจะแยกศึกษาวัฒนธรรมแต่ละประเภทได้อย่างโดดเดี่ยวได้ เพราะวัฒนธรรมแต่ละประเภทจะมีความเกี่ยวข้องและมีหน้าที่ประโยชน์ที่ผสมผสานกลมกลืนกันอย่างแน่นแฟ้น ดังนั้น นักมานุษยวิทยาจึงมักจะมองสังคมทั้งระบบสังคม (total social system) เพื่อให้เห็นภาพของสังคมได้ทุกแง่ อย่างไรก็ตาม ในสมัยปัจจุบัน สังคมได้ขยายขอบเขตและเพิ่มความสลับซับซ้อนมากขึ้น นักมานุษยวิทยาไม่สามารถศึกษาและทำความเข้าใจกลไกของการทำงานของวัฒนธรรมได้ทุกประเภท ด้วยเหตุนี้จึงมีการเน้นศึกษาวัฒนธรรมแต่ละประเภท เพื่อจะได้ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ในขณะที่เดียวกันก็ได้ละเลยที่จะกล่าวถึงวัฒนธรรมประเภทอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน

การศึกษาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมนั้น มักเน้นศึกษาผลงานทุกอย่างที่คนสร้างขึ้น สนใจว่าวัฒนธรรมแต่ละประเภทนั้นมีต้นกำเนิดมาอย่างไร แบบแผนของวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นอย่างไร ความเกี่ยวพันระหว่างวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ เป็นอย่างไร ตลอดจนจนถึงผลสะท้อนของวัฒนธรรมที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้น ๆ ในการศึกษาวิชานี้ นักมานุษยวิทยาได้พยายามจัดระบบการศึกษาให้รัดกุม มีการตั้งสมมติฐานและหาข้อมูลมาพิสูจน์เพื่อที่จะตั้งเป็นทฤษฎี เช่น การศึกษาเกี่ยวกับเครือญาติ ก็มีทฤษฎีทางสายเลือดและทฤษฎีพวกพ้อง (Descent and Alliance theory-Damrong: 1979) ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนก็มีทฤษฎีของ Marcel Mauss ที่เน้นศึกษาเรื่อง Total prestation และ Marshall D. Sahlins ที่ตั้งรูปแบบของการแลกเปลี่ยนที่มีต่อระยะห่างของเครือญาติ (model of reciprocity in relation to kinship distance - Sahlins : 1965, p. 151-152) เป็นต้น

ในการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมนั้น หากศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งอย่างละเอียด มักจะเรียกว่าเป็นสาขา “ชาติบรรณวรรณ” แต่ถ้าเปรียบเทียบวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ ว่ามีลักษณะแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร ก็จะเรียกว่าเป็นสาขา “ชาติวงศ์วิทยา” ส่วนการศึกษาสาขามานุษยวิทยาสังคมนั้นเน้นศึกษาถึงพฤติกรรมทางสังคมในรูปของสถาบันต่าง ๆ เช่น ครอบครัว ระบบเครือญาติ องค์การทางการเมือง วิธีการพิพากษา ลัทธิความเชื่อทางศาสนา สถาบันทางเศรษฐกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันเหล่านี้ด้วย การศึกษาอาจจะใช้วิธีการศึกษาโดยเก็บข้อมูลจากสังคมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน หรือศึกษาสังคมในอดีตที่มีข้อมูลเพียงพอ (Evans-Pritchard: 1972, p. 5)

นักมานุษยวิทยาสังคมส่วนใหญ่มักเป็นคนยุโรปและถือว่าสาขาวิชานี้เป็น “สังคมวิทยาจุลภาค” (micro-sociology) ซึ่งเน้นศึกษาถึงแบบแผนของการรวมกลุ่มของคนในสังคมต่าง ๆ และความสัมพันธ์ของคนเหล่านั้นในรูปของสถาบันทางสังคม แต่ที่แตกต่างจากวิชาสังคมวิทยาก็คือนักมานุษยวิทยาสนใจศึกษาคนในสังคมอื่นที่มีใช้สังคมยุโรปและอเมริกา (non-western societies) และนิยมใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณีหรือรายกรณี (case study) เป็นสังคม ๆ ไป (รายละเอียดในเรื่องนี้ อ่านได้จากบทที่ 8 เรื่อง “วิธีการศึกษาเชิงมานุษยวิทยา”) กล่าวคือ เมื่อเลือกสังคมต้องการศึกษาแล้วก็จะเข้าไปอยู่ในสังคมนั้นเป็นระยะเวลาหนึ่งหรือที่เรียกกันว่า “งานสนาม” (fieldwork) ในการศึกษางานสนามนั้น นักมานุษยวิทยาไม่มีอำนาจที่จะไปควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ได้ ดังนั้นจึงต้องใช้เครื่องมือในการทดสอบเป็นแบบเฝ้าสังเกต (observation) การตีความหมาย (interpretation) และการเปรียบเทียบ (comparison)

นักมานุษยวิทยาจะต้องทำการทดสอบโดยมีทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ในใจก่อน การวางแผนการวิจัยนั้นนักมานุษยวิทยาจะต้องมีโครงร่างของการวิจัย ตั้งสมมติฐาน แล้ววางรายละเอียดการวิจัยเพื่อที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลและบันทึกไว้ (fieldnote) เพื่อที่จะนำมาแปลความหมายของข้อมูลต่อไป ปัจจุบัน มีข้อมูลเกี่ยวกับสังคมต่าง ๆ ทั่วโลกที่นักมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรมได้ทำการศึกษาไว้แล้วเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นข้อมูลของสังคมดั้งเดิม เช่น อินเดียนแดงเผ่าต่าง ๆ ในทวีปอเมริกาเหนือและใต้ ชนพื้นเมืองในทวีปออสเตรเลีย ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พวกร่อนเร่พเนจร และคนเผ่าต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกา ข้อมูลของชุมชนชนบทตามแถบเอเชีย ญี่ปุ่น ยุโรปตะวันออก ลาตินอเมริกา และข้อมูลของชุมชนเมือง เป็นต้น

ในปี ค.ศ. 1937 นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงหลายท่านภายใต้การอำนวยการของศาสตราจารย์ George Peter Murdock ได้เริ่มโครงการศึกษาโดยนำเอาข้อมูลของสังคมที่ได้มีผู้เขียนรายงานขึ้น

มานันมา “ศึกษาเปรียบเทียบ” (cross-cultural study) ที่สถาบันวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติ แห่งมหาวิทยาลัยเยลล์ สหรัฐอเมริกา ทำให้เราได้ทราบและสามารถเปรียบเทียบความเหมือน และความแตกต่างของแบบแผนทางวัฒนธรรม และสามารถจัดแบ่ง “บริเวณวัฒนธรรม” ตาม ส่วนต่าง ๆ ของโลก ความรู้นี้เป็นประโยชน์ยิ่งต่อมนุษยชาติทั้งมวลและนักวิชาการรุ่นหลังอย่าง ใหญ่หลวงที่จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎี และรายละเอียดของวิชามานุษยวิทยา ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

มานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ

ในหัวข้อก่อน ได้กล่าวถึงขอบเขตของวิชาเศรษฐศาสตร์ และมานุษยวิทยาพอสังเขป ซึ่งแต่ละสาขาวิชาย่อมมีกฎระเบียบของการศึกษา และมีเนื้อหาเพื่อให้ผู้สนใจได้เรียนรู้จนถึงขั้น สูงสุด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาบางส่วนของทั้งสองวิชานี้ แล้วจะเห็นได้ว่ามีบางอย่าง ที่คล้ายกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีจุดหมายปลายทางในแนวเดียวกัน แต่บางอย่างที่แต่ละ สาขาได้เน้นศึกษาในจุดที่ต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น ทั้งเศรษฐศาสตร์และมานุษยวิทยาต่างมุ่งศึกษา ถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมเช่นเดียวกัน แต่นักเศรษฐศาสตร์ศึกษาให้ลึกเฉพาะในส่วน ของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นเพื่อสนองความต้องการ นั่นคือมีการใช้สินค้า และบริการเป็นศูนย์กลางและกล่าวว่า สิ่งของเหล่านี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดสถาบันทางเศรษฐกิจ ขึ้นมา ส่วนนักมานุษยวิทยาจะมอง ความสัมพันธ์ของคนในแง่ต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางในการสร้าง ระบบสังคมขึ้นมาและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจก็เป็นระบบความสัมพันธ์หนึ่งในจำนวนความ สัมพันธ์ทั้งหลายที่มีอยู่ ดังนั้น เมื่อต้องการพิจารณาความสัมพันธ์ของคนในด้านนี้ก็จำเป็นต้อง ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบหรือวัฒนธรรมประเภทอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย

ดังนั้น มานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ จึงเป็นวิชาที่นำเอาแนวความคิดพื้นฐานของทั้งสอง วิชารวมกันเป็นสาขาวิชาใหม่ เพื่อที่จะได้นำเอาความรู้นี้ไปใช้ในการศึกษาลักษณะเศรษฐกิจ ของสังคมซึ่งอาจก่อให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมและวัฒนธรรมของคนด้านความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะสภาพของสังคมในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากและเป็นการยาก ยิ่งที่คนที่มีความถนัดเฉพาะอย่างสามารถเข้าใจได้โดยละเอียด ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องอาศัย ความร่วมมือจากคนในสาขาต่าง ๆ ได้ช่วยกันค้นคิด อีกประการหนึ่ง วัฒนธรรมของคนในแต่ละ สังคมหรือแม้ในสังคมเดียวกันแต่ต่างระยะเวลาก็จะมีความแตกต่างกันออกไป ฉะนั้นการศึกษา กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจจึงต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ในสาขามานุษยวิทยา ชาติวงศ์วิทยาและชาติพรรณ วรรณวิทยาเป็นอย่างดีด้วย

1. ประวัติความเป็นมาของการศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ

เป็นการยากที่จะกำหนดแน่นอนลงไปว่าการศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจได้ถือกำเนิดขึ้นมาเมื่อใดและใครเป็นผู้เริ่มต้นศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง ทั้งนี้เป็นเพราะนักมานุษยวิทยาได้ออกไปศึกษาลักษณะของสังคมต่าง ๆ เป็นเวลานานนับร้อย ๆ ปีมาแล้วและการศึกษาแต่ละครั้งก็มักจะกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญตัวหนึ่ง

เบื้องต้นนั้น ความรู้ที่ได้รับมักจะเป็นไปในรูปแบบที่การท่องเที่ยวของยุโรปที่ได้ท่องเที่ยวไปในสังคมแถบอาฟริกา เอเชียและอเมริกา ตลอดจนการไปครอบครองดินแดนอาณานิคมตามส่วนต่าง ๆ ของโลก นักสำรวจและผู้ปกครองเหล่านี้ได้บันทึกสิ่งที่ตนได้พบเห็นว่าเหมือนหรือแตกต่างจากสังคมที่ตนถือกำเนิดอย่างไร การบรรยายวัฒนธรรมของคนชนชาติอื่นนี้มักจะกล่าวถึงวัฒนธรรมทุกประเภทที่มีอยู่ บันทึกเหล่านี้ได้ส่งกลับไปให้คนในสังคมของตนอ่านทั้งเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจดินแดนใหม่ และเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินเกี่ยวกับการผจญภัยไปด้วย ตลอดจนเพื่อให้คนที่จะออกไปสำรวจหรือปกครองในดินแดนส่วนนั้นก็จะได้ทราบเรื่องราวอย่างคร่าว ๆ ก่อน

วิธีการเก็บข้อมูลในสมัยนั้นมักจะกระทำกันโดยปราศจากหลักการหรือวิธีการวิจัยแบบวิทยาศาสตร์ (scientific methods) กล่าวคือ ไม่มีการหาหัวเรื่องที่ต้องการศึกษา ไม่มีการตั้งสมมติฐาน ไม่มีการพิสูจน์สมมติฐาน ไม่มีทฤษฎีที่จะใช้เป็นแนวทางศึกษาและไม่มีการสรุปผล แต่เป็นการบรรยายสิ่งที่พบเห็นและบางครั้งก็เขียนตามคำบอกเล่าของคนพื้นเมืองที่รู้จักเพียง 2-3 คน บันทึกการเดินทางเหล่านี้มีมากมายโดยเฉพาะของคนชาติโปรตุเกส สเปน อังกฤษ และฝรั่งเศส

การศึกษามานุษยวิทยาที่เริ่มมีระเบียบแบบแผนขึ้นมาและใช้หลักวิธีการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์อาจกล่าวได้ว่าเพิ่งเริ่มเมื่อไม่นานมานี้เองคือราว ๆ ตอนต้นของศตวรรษที่ 20 นี้เอง ในตอนนั้นมีนักมานุษยวิทยาชาวยุโรปท่านหนึ่งชื่อ Bronislaw Malinowski ได้ออกไปศึกษาชาวเกาะ Trobriand ซึ่งใกล้ ๆ กับเกาะนิวกินี โดยไปอาศัยอยู่กับคนพื้นเมืองกลุ่มนี้เป็นเวลานาน ผลงานที่เขาได้เขียนไว้ถือได้ว่าเป็นงานที่เป็นตัวอย่างของการศึกษาทางมานุษยวิทยา (ดูตอนต้นของภาคผนวก เรื่อง “เศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนของชาวเกาะโทรเบียน”) ส่วนคนอื่น ๆ ได้แก่ Franz Boas ผู้ซึ่งเกิดในประเทศเยอรมัน ได้ไปศึกษาพวกเอสกีโมตอนกลาง เช่นเผ่า Hopi, Zuni, Creek และ Natchez ในระหว่างปี ค.ศ. 1883-1884 และต่อมาก็ได้ออกไปศึกษาทางแถบอเมริกาตอนเหนืออีก 13 ครั้ง ส่วน A. R. Radcliffe - Brown นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษได้ไปศึกษาชาวเกาะอันดามัน ระหว่างปี 1906-1908 และนักมานุษยวิทยาหญิงชื่อ Margaret Mead ผู้ซึ่งมีผลงานการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านบุคลิกภาพของชาวเกาะซามัวในปี 1939 เป็นต้น

นักมานุษยวิทยาตั้งที่ได้กล่าวนามมานี้ถือว่าเป็นผู้นำและเป็นปรมาจารย์ที่ใช้วิธีการศึกษาที่ต้องออกไปอาศัยอยู่กับคนพื้นเมืองเป็นระยะเวลาช้านาน ต่อมา ได้มีนักมานุษยวิทยารุ่นหลังได้พากันออกไปศึกษาสังคมต่าง ๆ ทั่วทุกส่วนของโลก จากผลงานการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้จะพบว่าบางคนก็เน้นศึกษาทางด้านความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจโดยตรง เช่น การศึกษาของศาสตราจารย์มาลินอฟสกีและคนอื่น ๆ เช่น R. Firth, A. I. Richards, M. Gluckman เป็นต้น (ดูรายชื่อสังคมและหนังสือที่เขียนไว้ในบรรณานุกรมท้ายเล่ม) ส่วนการศึกษาของคนอื่น ๆ ก็ได้แทรกเนื้อหาทางด้านนี้ไว้อย่างละเอียดเช่นกัน เพราะกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจเป็นหัวข้อสำคัญที่นักมานุษยวิทยาจะมองข้ามไปไม่ได้เมื่อเขาเข้าไปศึกษาสังคมหนึ่ง ๆ ต่อมา มีการจัดระเบียบของเนื้อหาวิชาส่วนนี้อย่างรัดกุมขึ้นเรื่อย ๆ และกลายเป็นวิชาสำคัญที่นักศึกษาทางมานุษยวิทยาต้องศึกษานอกเหนือไปจากวิชามานุษยวิทยาการเมือง ศาสนาและมายาศาสตร์ และครอบครัวและระบบเครือญาติ

2. เนื้อหาและขอบเขตของวิชา

ขอบเขตของเนื้อหาวิชามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้ก็ยังคงถกกันอย่างไม่แน่นอนไม่ได้ว่าเนื้อหาจะมีสาระอะไรบ้าง ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านก็วางเนื้อหาแตกต่างกันออกไป จนกระทั่งปี ค.ศ. 1940 ศาสตราจารย์ Melville J. Herskovits ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อเศรษฐกิจของคนในสังคมดั้งเดิม (The Economic Life of Primitive Peoples) ซึ่งได้รวบรวมเนื้อหาที่นักมานุษยวิทยาควรจะรู้มาไว้ในหนังสือเล่มนี้ และต่อมาในปี ค.ศ. 1942 ก็ได้เปลี่ยนชื่อของหนังสือเล่มนี้เป็น มานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ แต่ก็มีได้ปรับปรุงแก้ไขอะไรให้ใหม่กว่าเดิม

เฮอรัลด์โกวิทส์ได้จำแนกเนื้อหาสาระของวิชานี้ออกเป็น 6 ตอน กล่าวคือ ในตอนแรกได้กล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีเหตุมีผล (rational behavior) ของคนที่จะแสดงพฤติกรรมใด ๆ เพื่อให้ตัวเองได้รับความพอใจสูงสุด ในขณะที่เดียวกันก็ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชามานุษยวิทยากับวิชาเศรษฐศาสตร์ ในตอนที่สองได้กล่าวถึงอย่างละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมทางการผลิตของคนในสังคมดั้งเดิม ตอนที่สามกล่าวถึงการแลกเปลี่ยนและการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต ตอนที่สี่เป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติที่คนในสังคมต่าง ๆ ยึดถือและสะสม ตอนที่ห้ากล่าวถึงผลผลิตส่วนเกินและการนำผลผลิตส่วนนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทางด้านสังคมและการเมือง ส่วนตอนสุดท้ายเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะแนวทางการคิดและการถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจของชนในสังคมดั้งเดิม

ในขณะเดียวกัน ได้มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับแนวความคิดต่าง ๆ ในการศึกษาเรื่องการผลิต การแลกเปลี่ยน การบริโภค ทรัพย์สินสมบัติ ฯลฯ ระหว่างนักมานุษยวิทยาด้วยกัน และได้พิมพ์ เผยแพร่ลงในวารสารทางวิชาการต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้และทั้งนั้นก็เพื่อจะหาข้อสรุปหรือ แนวทางในการศึกษาที่ให้ประโยชน์มากที่สุด ความคิดเห็นของนักมานุษยวิทยาเหล่านี้ล้วนมีคุณค่า และน่าจะติดตามหาอ่านเพื่อจะใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับวิชานี้ให้รัดกุมและ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับสภาพ ของสังคมดั้งเดิมได้กลายมาเป็นสังคมชนบท สังคมเมืองและสังคมนครใหญ่ ๆ ทำให้แนวคิดและ ระเบียบวิธีการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ปัจจุบัน มีผู้คัดค้านการใช้คำว่า “สังคมดั้งเดิม” เพราะคำนี้ทำให้เกิดความรู้สึก 2 ประการ ประการแรกเป็นการดูถูกเหยียดหยามคนในสังคมอื่น เพราะคำว่า “ดั้งเดิม” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “primitive” ซึ่งหมายถึง ความล้าหลัง ป่าเถื่อน ประการที่สอง เนื่องจากสภาพของสังคมเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการยอมรับนับถือ ความเท่าเทียมกันของมนุษยชาติทุกหมู่เหล่าตามกฎหมายบัตรของสหประชาชาติ ฉะนั้นจึงไม่ค่อยมี ผู้นิยมใช้คำนี้ต่อไปอีกและหันไปใช้คำว่า “สังคมที่กำลังพัฒนา” แทน

จากเหตุนี้ หนังสือเกี่ยวกับมานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจซึ่งเขียนโดย Harold K. Schneider (1974) ได้พยายามวางกฎเกณฑ์การศึกษาสาขานี้ให้เป็นกลางที่สุดโดยเน้นเฉพาะเนื้อหา ที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการศึกษาตามแนวมานุษยวิทยาเป็นสำคัญเพื่อที่จะให้หลักการดังกล่าว สามารถนำไปใช้ศึกษาสังคมทุกประเภทได้

สำหรับหนังสือเล่มที่ก้านกำลังอ่านอยู่นี้ ผู้เขียนได้ยึดแนวการเขียนดังนี้คือ มานุษย- วิทยาเชิงเศรษฐกิจเป็น “การศึกษาวิธีการและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ของสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เน้นศึกษาความสัมพันธ์ในแง่เศรษฐกิจทรัพย์สิน และ แหล่งทรัพยากรต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนและการใช้เงินตรา สินเชื่อและหนี้สิน บทบาทของตลาด ที่มีต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ของสังคมต่าง ๆ” โดยที่ผู้เขียนคาดหวังไว้ว่ารายละเอียดของหัวข้อที่บรรจุไว้นี้คงจะก่อประโยชน์ สำหรับผู้ศึกษาที่จะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจของสังคมที่ตนเองสนใจศึกษา

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาที่ใช้หลักตรรกศาสตร์กับการใช้ข้อเท็จจริง

นอกเหนือจากการศึกษากิจกรรมและความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจของชุมชนที่มีใช้สังคม ตะวันตกแล้ว นักมานุษยวิทยายังได้เน้นการศึกษาโดยอาศัยข้อมูลที่แท้จริงในสังคมเป็นหลักแทน การใช้หลักตรรกศาสตร์ดังที่นักเศรษฐกิจนิยมใช้กันอยู่ Karl Polanyi นักมานุษยวิทยาผู้มีชื่อเสียง ได้แยกความแตกต่างระหว่างการศึกษาโดยใช้หลักตรรกศาสตร์ (formal meaning of economics)

และการใช้ข้อมูลที่แท้จริง (substantive meaning) ว่า “...การศึกษาโดยใช้หลักตรรกศาสตร์นั้นเป็นการศึกษาที่ใช้หลักตรรกวิทยาเพื่อนำมาตั้งกฎเกณฑ์ขึ้น กฎเหล่านี้จะใช้เป็นหลักในการตัดสินใจเพื่อเลือกใช้วิธีการหรือหนทางที่ดีที่สุดจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ส่วนการศึกษาที่ใช้ข้อเท็จจริงนั้นเป็นการศึกษาที่ดูจากสภาพความเป็นจริงทางสังคมว่าเป็นเช่นไร ทั้งนี้เพราะถือว่ามนุษย์ขึ้นอยู่กับธรรมชาติและเพื่อนร่วมสังคมของเขา โดยเน้นแนวความคิดที่ว่ามนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันภายใต้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยใช้สิ่งของเป็นเครื่องสนองความต้องการ.....” (Polanyi : 1957, p. 243)

เพื่อที่จะเข้าใจในคำกล่าวของศาสตราจารย์โพลานยี ผู้เขียนขอยกตัวอย่างประกอบเพื่ออธิบายดังนี้ ในกรณีที่บุคคลคนหนึ่งไปซื้อของจากร้านขายของชำแห่งหนึ่ง หากจะใช้หลักตรรกศาสตร์ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ ผู้ศึกษาจะพิจารณาถึงภาวะการแลกเปลี่ยนในด้าน “การเลือก” ชื่อสิ่งของ ราคา และคุณลักษณะอื่น ๆ เพื่อที่จะนำเอาไปตั้งรูปแบบตามกฎอุปทาน-อุปสงค์ (supply-demand model) เพื่อที่จะนำไปหาจุดดุลยภาพของราคาสินค้า (equilibrium price) อย่างไรก็ตาม การที่จะสามารถสร้างกฎขึ้นมาได้นั้น จำเป็นจะต้องตั้งข้อสมมติขึ้นเพื่อที่จะสามารถพิสูจน์กฎข้อนั้นได้ สำหรับผู้ที่ศึกษาโดยใช้หลักการใช้ข้อเท็จจริงนั้น เขาจะเน้นถึงการส่งและเปลี่ยนผ่านของสินค้าและบริการนั้นว่าจะทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างไรระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เพื่อที่จะสามารถอธิบายลักษณะของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะแต่ละคนจะแสดงบทบาทของตนและบทบาทนั้นจะได้รับการสนับสนุนหรือคาดหวังจากคนอื่น ๆ ในสังคม ส่วนภาวะการแลกเปลี่ยนนั้นจะได้รับความสนใจรองลงไปเพราะจะต้องเน้นศึกษาถึงคนและพิจารณาว่าเขาเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กันอย่างไรเสียก่อน Schneider (1974: p. 3) ได้กล่าวว่า คนในสังคมดั้งเดิมและสังคมที่กำลังพัฒนานั้นอาจจะไม่สนใจเรื่องการแสวงหากำไรจากกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจนั้น (ในขณะที่คนยุโรปและอเมริกาอาจจะถือว่าการแสวงหากำไร-ขาดทุน เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในกิจกรรมประเภทนี้) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะองค์ประกอบทางด้านอื่น มีความสำคัญยิ่งกว่า เช่น กฎทางด้านศีลธรรม (moral obligation) การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนกำไรที่จะได้รับนั้นอาจเป็นผลพลอยได้ที่จะตามมาเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ นักมานุษยวิทยาจึงมีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจในการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจในแง่ของการใช้ข้อเท็จจริงมากกว่า ทั้งนี้เพราะสามารถพิสูจน์ได้โดยมิต้องไปตั้งข้อสมมติอื่นได้อีก สภาพข้อเท็จจริงทางสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมของคนยิ่งกว่ากฎแห่งความเป็นเหตุเป็นผลของหลักตรรกศาสตร์ เช่น สังคมที่ไม่กินเนื้อสัตว์สาเหตุที่เขาไม่กินเป็นเพราะความเชื่อมากกว่าเหตุผล แม้ว่าเขาอาจต้องเป็นโรคขาดอาหารจำพวก

โปรตีน เขาก็ยอมทั้ง ๆ ที่ในสังคมนั้นมีวัว หมู และสัตว์อื่น ๆ มากมาย เขาก็จะปล่อยสัตว์เหล่านี้ตายไปโดยไม่เกิดความเสียหายแม้แต่น้อย ด้วยเหตุนี้ กฎเกณฑ์ทางตรรกศาสตร์บางอย่างอาจนำมาใช้กับสภาพความเป็นจริงในทุกสังคมไม่ได้แต่ที่สามารถใช้ได้กับสังคมตะวันตกนั้นก็เพราะเป็นกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นมาโดยอาศัยพื้นฐานความคิดความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ เป็นหลักและเขาก็คิดกันว่า การสนองความต้องการ เพื่อให้ได้รับความพอใจสูงสุดนั้นจะต้องเลือกสินค้าและบริการตามหลักเหตุ-ผล ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความคิดอื่นใดและกิจกรรมนั้นจะสิ้นสุดลงเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วเท่านั้น จากแนวความคิดนี้ ทำให้พฤติกรรมของคนในสังคมนั้น ๆ มีแนวโน้มเป็นไปตาม “กฎ” ที่ตั้งขึ้น แต่กฎเกณฑ์เหล่านี้อาจไม่ส่งผลเช่นเดียวกันกับในสังคมอื่นโดยเฉพาะสังคมประเพณีดังเช่นประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย เพราะฉะนั้น นักมานุษยวิทยาจึงระมัดระวัง เมื่อตนจะศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจของคนในสังคมประเภทหลังนี้ เขาจำเป็นต้องสนใจและคิดคำนึงถึงเรื่องนี้ให้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลที่จะได้รับจากแต่ละสังคมนั้นจะต้องเป็นข้อมูลจริงและสามารถพิสูจน์ได้ อีกทั้งกฎและทฤษฎีที่นักมานุษยวิทยาตั้งขึ้นมาก็ควรจะสามารถนำไปใช้กับชีวิตจริงมากกว่าที่จะคิดตั้งขึ้นมาแต่เอาไปศึกษาสังคมจริง ๆ มิได้

อย่างไรก็ตาม แนวทางการศึกษาโดยใช้หลักตรรกศาสตร์กับการใช้ข้อเท็จจริงย่อมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ตัวอย่างเช่น การศึกษาโดยอาศัยข้อเท็จจริงเป็นหลักนั้นมุ่งแต่จะนำเอาข้อเท็จจริงที่ไปศึกษามาได้เพื่อนำไปตั้งเป็นข้อสรุป วิธีการนี้อาจทำให้กลุ่มที่ใช้หลักตรรกศาสตร์เห็นว่าเป็นการศึกษาที่ปราศจากการนำเอาความรู้ด้านทฤษฎีมาใช้เป็นพื้นฐาน ทำให้ขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการพิสูจน์เพื่อให้เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ข้อโต้แย้งดังนี้เกิดขึ้นเสมอ ๆ และแต่ละฝ่ายก็พยายามหาเหตุผลเพื่อสนับสนุนแนวทางการศึกษาของตนและกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งอย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาคควรจะต้องใช้วิจารณญาณของตนวิเคราะห์ดูว่าแนวทางไหนจะส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่ตนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจของสังคมได้ดีที่สุด บางครั้งผู้ศึกษาอาจจะหาหนทางอื่นเพื่อปรับปรุงแนวการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นอันจะเป็นการเสริมสร้างความเจริญแก่วงวิชาการต่อไป